

5. Стешенко В.В. Теоретико-методичні засади фахової підготовки вчителя трудового навчання: Монографія / В.В.Стешенко. - Слов'янськ, СПДП, 2004. – 188 с.

Резюме. В статті розглядається проблема розвитку мислення і активності студента в навчанні. Подано педагогічні підходи, шляхи і методи, які можна використовувати для розвитку пізнавального інтересу студентів і побудження їх до навчання.

Ключові слова: знання, пізнавальний інтерес

Summary. The article deals with the development of thinking and activity in students' teaching. In the article there are pedagogical approaches, ways and methods used for developing of students' interest and their motive to teaching.

УДК 378.147.34

С. Б. БРИЧОК

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА У ПРОЦЕСІ ВУЗІВСЬКОГО НАВЧАННЯ

Резюме. В статті аналізується творчий потенціал особистості майбутнього педагога, специфіка його формування у процесі вузівського навчання, зокрема розкриваються особливості використання при цьому методів інтерактивного навчання.

Ключові слова: творчий потенціал, особистість, майбутній педагог, методи інтерактивного навчання.

Постановка проблеми. Вхід України у єдиний європейський простір зумовлює необхідність активізації процесів модернізації системи освіти в цілому та вищої освіти зокрема. Адже саме рівень та якість підготовки кадрів стають найважливішими чинниками та необхідною передумовою ефективного вирішення завдань поступального розвитку держави. У зв'язку з цим у законі „Про вищу освіту” наголошується на забезпеченні державою підготовки кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, самовдосконалення, освоєння та впровадження наукоємних та інформаційних технологій, готових до роботи в ринкових умовах праці та до гострої конкуренції [7].

Для реалізації зазначеної мети вже сьогодні у системі вищої педагогічної освіти відбуваються зміни, що в першу чергу мають торкнутися системи трансляції знань і формування практичних умінь та навичок.

Загальний аналіз досліджень з проблеми. Проблеми підготовки педагогічних кадрів, формування їхнього творчого потенціалу, розвитку важливих творчих здібностей, якостей, умінь висвітлюються в багатьох психолого-педагогічних дослідженнях. Серед них, насамперед, варто відзначити праці, у яких відображені окремі аспекти творчої особистості, її потенційні можливості, здібності, властивості (Б.Ананьєв, Д.Богоявленська, М.Лазарев, В.Моляко, М.Поташник) та дослідження процесу професійного становлення вчителя (Ю.Бабанський, І.Зязюн, В.Кан-Калик, І.Підласий, С.Сисоєва, В.Сластьонін). Зміст поняття „творчий потенціал особистості” розкривається у роботах сучасних вчених В.Андрєєва, Т.Браже, Н.Кічук, П.Кравчук, А.Майданова, процес формування творчого потенціалу учителів аналізує В.Риндак [1; 8], вчителів іноземних мов – С.Хмельковська [10].

Водночас, як засвідчує аналіз, питання розвитку творчого потенціалу особистості студента педвузу в процесі навчання вивчено недостатньо. У педагогіці відсутні системні дослідження, присвячені розвитку творчого потенціалу студентів – майбутніх педагогів, не розроблено модель його формування засобами інноваційних технологій. Враховуючи недостатню розробку означеної проблеми, **предметом дослідження** у статті є творчий потенціал особистості студента педвузу, а основним **завданням** є уточнення поняття „творчий потенціал особистості”, визначення складових та ролі творчого потенціалу особистості студента педвузу у процесі навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розкриття теми вимагає, передусім, уточнення самого поняття „творчий потенціал”. Так, здійснений аналіз визначень поняття „творчий потенціал” свідчить, що науковці в основному трактують його як якість, властивість особистості. З точки зору більшості з них творчий потенціал містить у собі всі здібності особистості – мислення, волю, пам'ять, переконання, відхилення від шаблону, дар передбачення, оригінальність, ініціативність, висока самоорганізованість і працездатність [8].

Російські вчені Т.Браже і Ю.Кулюткін, відзначаючи, що творчий потенціал особистості є інтегральною цілісністю природних і соціальних сил людини, що забезпечує її суб'єктивну потребу в творчій самореалізації і саморозвитку, уточнюють, що змістовно-структурний план творчого потенціалу відображає комплекс здібностей інтелекту, комплекс властивостей креативності і комплекс особових проявів (емоційних, свідомих і несвідомих, вольових, поведінкових), але не зводиться до них. Увага акцентується на тому, що вірогідність прояву його залежить від особистого прагнення (цілеспрямованості) людини повною мірою реалізувати свої можливості; від міри її внутрішньої свободи; від сформованості соціального відчуття (дієвість, творчість) [8].

Вітчизняні дослідники (Л.Сохинь, В.Тихонович і ін.) визначають такі сутнісні характеристики творчого потенціалу: багаторівневий зміст, діалогічність, соціальність та системність [10].

Отже, творчий потенціал включає не тільки природні ресурси і резерви особистості, але й ті утворення, які сформовані в індивіда у процесі освіти. При цьому безперервне накопичення нових знань, умінь, способів орієнтації в світі приводить до появи нових здібностей. Переживання про свої збільшені можливості, що виникають при цьому у особистості, є рушійною силою особливої активності і самостійності людини, спрямованої на випробування власних потенцій [2, с.56].

У контексті підготовки студента педвузу вважаємо доцільним розгляд структури творчого потенціалу майбутнього педагога як сукупності: 1) власне-потенційної складової (здібності); 2) мотиваційної складової (потреби, мотиви, ціннісні орієнтації); 3) когнітивної складової (набуті в результаті освіти, творчої діяльності знання, вміння).

На нашу думку, творчий потенціал майбутнього учителя є інтегративним утворенням, сукупністю вплетених у систему природних та набутих якостей, що проявляються через здібності, вміння, психічні процеси, способи мислення та діяльності і дозволяють фахівцю нестандартно розв'язувати навчально-виховні завдання, спрямовані на формування творчої особистості вихованців, набуття ними в найбільш ефективний спосіб максимального результату в навчанні. Означена сукупність якостей є результатом природної й соціальної активності, що стимулюється певними умовами і зовнішньо проявляється у праці або доцільній діяльності.

Розвиток творчого потенціалу студентів педвузу передбачає створення спеціальної програми навчання творчості та самостійності, спеціальних методик, за допомогою яких можна було б прищепити студентам навички творчої праці, смак до творчості, винахідництва і раціоналізації. Освітня діяльність – це форма прояву активності і самостійності особи, соціальної мобільності, які спрямовані на пізнання і перетворення життєдіяльності.

Формування у студентів потреби в творчості дає змогу змінювати в них оцінку власних можливостей, значно стимулює розумову активність студентів, розвиває в майбутніх учителів якості творчої особистості, поглиблює мотивацію їхньої діяльності; по-друге, вчителю, який сам пройшов шлях творчого навчання, набагато легше сприйняти та зрозуміти творчий стиль діяльності, успішно реалізовувати його в педагогічній праці.

У сучасній вищій освіті виділяють три методологічні концепції: нормативну, орієнтуючу, конструктивну. Кожна з них характеризується певними методами навчання та мотивами учіння, домінуванням особливого типу мислення, характером засвоєння інформації і підсумками навчання.

Так, перша з них, нормативна методика навчання, характеризується використанням репродуктивних методів навчання, коли головним мотивом учіння виступає примус та заохочення. На відміну від нормативної методики, орієнтуюча використовує проблемні методи навчання за умов домінування самостійно-продуктивного типу з боку студента. Третю методику умовно можна назвати “конструктивною”. У межах цієї методики підсилюється роль мотивів учіння за рахунок отримання студентами разом із знаннями та навичками певних цінностей. Результатом використання конструктивної методики є педагог активного типу дії, тобто такий, що в будь-якій ситуації зможе знайти місце для реалізації свого інтелектуального і творчого потенціалу, а така якість викрай необхідна для сучасного вчителя.

Відтак розвиток творчого потенціалу майбутнього педагога обумовлює кардинальну зміну змісту та методики навчання, а саме:

- перехід до інтегрованого навчання;
- зміна акцентів уваги під час навчання з пошуку вірних відповідей на розвиток вміння вирішувати проблеми;
- заміна пасивного типу навчання активним;
- заміна контролю за процесом навчання з боку викладача, фахівця, контролем з боку тих, хто навчається.

У зв'язку з цим навчання у вищому навчальному закладі повинне сприяти розвитку творчого потенціалу особистості студента різноманітними методами та засобами. Формування творчого потенціалу майбутніх учителів проходитиме ефективно за умов залучення студентів до систематичної науково-дослідної роботи, яке реалізується через використання на заняттях основ методу проектів. Метод проектів є одним з найбільш ефективних у сучасній дидактиці, що реально здійснює розвиток професійної автономії майбутніх учителів, активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів, їхньої професійної творчості [10]. Використання методу проектів забезпечує емансипацію студента, зниження ступеня його залежності від викладача шляхом самоорганізації і самонавчання у процесі створення конкретного продукту чи вирішення окремої проблеми, взятої з життя. Зазначений метод є насамперед способом досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми, що завершується цілком реальним результатом.

У свою чергу використання інтерактивного навчання, в основі якого лежить принцип безпосередньої участі, зобов'язує викладача зробити кожного студента учасником навчально-виховного процесу, стимулювати його шукати шляхи і способи вирішення проблем. Інтерактивні методи навчання дозволяють формувати знання, уміння й навички шляхом залучення слухачів в активну навчально-пізнавальну діяльність.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен, хто навчається, відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність, можливість реалізації творчого потенціалу.

До групи інтерактивних методів навчання дослідники проблеми включають такі методи: інтерактивна лекція, евристична бесіда, дискусія, диспут, конкурс, олімпіада, аналіз виробничої ситуації, аналіз критичної ситуації, розв'язування конфлікту, метод клініки, метод лабіринту, розігрування ролей, драматизація, дидактична, ділова і рольова гра та ін. [5; 6].

Вибір будь-якого з методів активного навчання залежить від конкретних завдань навчання, специфіки навчального процесу, підготовки викладача і студентів. Специфіка навчання за допомогою методів інтерактивного навчання полягає в тому, що мислення і поведінка студентів активізується, спілкування студентів з викладачем і один з одним відбувається на високому рівні мотивації, емоційності і творчості, формування в студентів педагогічних умінь відбувається в обмежені терміни. Такі методи підтримують у студентів творче напруження, діловий азарт, позитивне збудження, емоційність, зацікавленість. Інтерактивне навчання нікого не залишає байдужим, значно підвищується культура спілкування, поглиблюється потяг до взаємодії з людьми в різних ситуаціях, інтенсивно формуються організаційні навички.

Для ефективного розвитку творчого потенціалу студента педагогічного вузу доцільно використовувати методи розвитку творчості: мозковий штурм, творчу дискусію, синектику, спосіб організації колективної мислительної діяльності на основі чотирьох прийомів: розгляд проблеми у тому вигляді, як вона подається, відмова від очевидного рішення, проведення прямої аналогії з будь-чим, формулювання проблеми у загальному вигляді. Також ефективним є використання методу асоціативних моделей розумової діяльності, який ґрунтується на метафоричності, тобто на переносі проблемності чи проблеми на інший матеріал. Схеми, графіки, діаграми – це просторові метафори, які стимулюють мислення. Це означає, що існує зв'язок між метафорою і творчістю. Метафори (переноси) дають можливість мисленню студента ефективніше виділяти структуру складних об'єктів.

Ефективними також є методи проблемного навчання у формі проблемних питань із постановкою нестандартних ситуацій, рішення ускладнених задач із застосуванням логіки та протиріч у пошуку відповіді. Особливо ефективними для розвитку творчого потенціалу особистості у проблемному навчанні є наступні методи: метод аплікації (застосування однієї теорії у тій же галузі, але у невідомому секторі), метод поєднання (комбінування) двох теорій, метод дефініцій (визначення тих явищ, які вивчаються), метод експериментального безладдя, метод суперечностей, метод критики, метод оновлення, метод рекодифікації (вираз певного явища іншим кодом), метод показу (графічний і схематичний показ явищ) [3].

Для розвитку творчого потенціалу особистості студента особливе значення має гра. Гра занурює студента в атмосферу реальності, де він може поєднати набуті теоретичні знання з практикою і виступати у ролі фахівця, створюючи завдяки цьому сприятливі умови для розвитку професійних умінь та навичок. Гра є унікальним засобом розкриття творчого потенціалу студента. Сьогодні у підготовці фахівців використовують різні види ігор: дидактичні, ділові, імітаційні, операційні, рольові ігри, діловий театр, психодрама, соціодрама. Основне завдання методу гри – навчити студента орієнтуватися в різних обставинах, дати об'єктивну оцінку своїй поведінці, враховувати можливості інших людей,

встановлювати з ними контакти, впливати на їхні інтереси, потреби і діяльність, набувати практики взаємодії з іншими. Метод психодрами і соціодрами дозволяє відпрацьовувати вміння відчувати ситуацію в колективі, оцінювати і змінювати свій емоційний стан та стан іншої людини, вміння ввійти з нею в продуктивний контакт. Ці методи дають змогу студентам вжитися в проблему, зрозуміти її зсередини. Під час обговорення проведення ігор учасники мобілізують весь свій досвід, знання, навички, вміння увійти в роль або образ певної особи, зрозуміти її дії, оцінити становище і прийняти правильну лінію поведінки. Використання ігор сприяє подоланню в учасників стереотипів професійного мислення, розвитку їх творчого потенціалу.

Розвитку творчого потенціалу студентів сприяють різного виду творчі завдання: написання творів, есе, казок, притч, підготовка опитувальників для інтерв'ю, складання анкет відповідно до теми заняття. Як показує практика, доцільно, за бажанням студентів, проводити публічні захисти творчих робіт, де студент творчо переосмислює і застосовує отримані знання з конкретних дисциплін.

Наш досвід переконує, що така організація навчального процесу у педагогічному вузі сприяє кращому формуванню педагогічної і зокрема технологічної компетентності студентів, дозволяє переосмислювати цінності, долати консерватизм і стереотипи педагогічного мислення, розвивати творчий потенціал особистості.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином розвитку творчого потенціалу студентів вищих навчальних закладів сприяють: набір розвинутих якостей особистості; засвоєння студентом і викладачем сучасних інформаційних технологій, засвоєння багатьох методик навчання і самонавчання. Вважаємо, що розвиток творчого потенціалу особистості студента у процесі навчання є одним з найважливіших завдань, які має вирішити вища освіта України у наступні роки. Перспективними на часі, на нашу думку, є організація і проведення досліджень, що стосуватимуться професійної й особистісної реалізації студентів з різними рівнем творчого потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В.И.Андреев. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1998. – 238с.
2. Архангельский С.Н. Учебный процесс в высшей школе, его закономерности, основы и методы: Учеб.-метод. пособие / С.Н.Архангельский. – М.: Высшая школа, 1980. – 368с.
3. Богданова О.Г. Развитие творчества студентов как педагогическая проблема в вузах развитых капиталистических стран / О.Г.Богданова, В.М.Маршева, Н.П.Обухова / Под науч. Ред. В.И.Андреева и М.Г.Гарунова. (Проблемы зарубежной высшей школы: обзор. информ. / НИИВШ, вып.1). – М., 1988. – с.23–26.
4. Дружинин В.Н. Психология творчества / В.Н.Дружинин // Психологический журнал. – 2005. – Т.26, № 5. – С.101–109.
5. Кларин М.В. Интерактивное обучение – инструмент освоения нового опыта / М.В.Кларин // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 12–18.
6. Пометун О.І. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О.І.Пометун, Л.В.Пироженко. – К.: А.П.Н., 2002. –135с.
7. Про вищу освіту: Закон України / Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки. Червень 2002.
8. Рындак В.Г. Непрерывное образование и развитие творческого потенциала учителя (теория взаимодействия) / В.Г.Рындак – М.: Педагогический вестник, 1997. – 154с.
9. Сисоева С.О. Педагогічні технології: проблеми, пошуки, перспективи впровадження / С.О.Сисоева // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 6. – С. 15–26.
10. Хмельковська С. Формування творчого потенціалу майбутніх учителів іноземних мов у процесі фахової підготовки / С. Хмельковська. – Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. – Одеса, 2005. – 20с.

Резюме. В статті аналізується творчий потенціал людини майбутнього педагога, специфіка його формування в процесі вузовського навчання, в частині, розкриваються особливості використання при цьому методів інтерактивного навчання.

Ключевые слова: творческий потенциал, личность, будущий педагог, методы интерактивного обучения.

Summary. In article the creative potential of the person of the future teacher, specificity of its formation in the course of high school training is analyzed, features of use thus methods of interactive training in particular reveal.

Key words: creative potential, the person, the future teacher, methods of interactive training.

УДК 159.923.2

В. Б. БУЧКО

ЗНАЧЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СТУДЕНТА З ГРУПОЮ У КОНТЕКСТІ СВОБОДИ Е. ФРОММА

Резюме. Стаття присвячена висвітленню важливості групи для формування особистості студента. Аналіз проблеми здійснено через призму наукових поглядів Е. Фромма.

Ключові слова: свобода, самотність, група, індивідуальність, механізми психологічного захисту.

Постановка проблеми. Студентське середовище сприяє удосконаленню або придушенню особистості студента, певною мірою викликає зміну його характеру. Прекрасні чи потворні схильності людини не є суто біологічно зумовленими, а виникають у результаті соціального процесу формування особистості. І хоча студенти на свій вік є достатньо сформованими сім'єю, школою тощо, односторонні (група) продовжують удосконалювати або спотворювати їх характери. Часто постає дилема: бути частинкою групи чи окремим незалежним від неї індивідом. Той чи інший вибір може мати позитивні і негативні сторони. Оскільки в даній статті робиться спроба висвітлити проблему відчуження через призму наукових поглядів Е. Фромма, відокремлення студента від групи розглядатиметься з негативної точки зору.

Отже, **мета статті** – висвітлити вагомість включення студента в групу через призму наукових поглядів Е. Фромма.